

Ірина Тимошевська

кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(Харків, Україна)
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9645-8619>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/AAX-3592-2020>
coldsmell@gmail.com

УДК 347.92

ФІЗИЧНІ ТА ЮРИДИЧНІ ОСОБИ, ЩО ЗВЕРТАЮТЬСЯ ДО СУДУ ІЗ ЗАЯВАМИ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ІНШИХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена правовим підходам до визначення представництва у суді, вивченню формування правових передумов для відкриття провадження у справі за захистом прав, свобод та інтересів інших осіб через призму суб'єктного складу.

Метою статті є аналіз положень чинного законодавства на предмет правової регламентації права фізичних та юридичних осіб на звернення до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб у цивільному процесі задля формування відповідних пропозицій.

Проаналізовано положення чинного цивільного процесуального законодавства з об'єктної та суб'єктної точок зору. У статті докладно розглянуто різні доктринальні підходи та наукові позиції вітчизняних і зарубіжних учених з приводу правового статусу, підстав для звернення, процесуальних прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, що звертаються до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб у цивільному процесі.

Окрему увагу авторка приділила дослідженню вітчизняної судової практики, зокрема правовій позиції Великої Палати Верховного Суду з приводу питань правоздатності неурядових організацій, що не мають статусу юридичної особи та можуть мати визначені національним законом особливості, обмеження порівняно з неурядовими організаціями, які мають статус юридичної особи. Насамперед акцентовано увагу саме на процесуальній правоздатності громадських організацій.

Крім того, здійснено огляд практики Європейського суду з прав людини, яка є частиною українського національного законодавства. Зокрема, детально розглянуто справи *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania, D. H. and Others v. the Czech Republic, Oršuš and Others v. Croatia, Aksu v. Turkey* та зроблено відповідні висновки.

Ірина Тимошевська

На підставі проведеного дослідження авторка зробила ґрунтовні висновки. Зокрема, вчена встановила, що в сучасних умовах участь у цивільному процесі фізичних і юридичних осіб у порядку ст. 56 Цивільного процесуального кодексу України не відповідає меті участі у цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, а тому вони повинні бути виключені із суб'єктів цієї статті Кодексу.

Ключові слова: захист прав; право на звернення до суду; фізичні та юридичні особи; участь у цивільному процесі.

За положеннями ст. 56 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України)¹ у випадках, встановлених законом, фізичні та юридичні особи можуть також звернутися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів та брати участь у цих справах. Фізичні та юридичні особи беруть участь у цивільному процесі лише в одній формі: вони у випадках, встановлених законом, можуть звернутися із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб.

Таким чином, для відкриття провадження у справі на захист прав, свобод та інтересів інших осіб необхідно не тільки наявність права на звернення до суду заінтересованої особи, а й особливої передумови – надання законодавством такого права фізичній або юридичній особі, яка звертається до суду. Якщо законом таке право фізичній чи юридичній особі не надано, то суд згідно з ч. 1 п. 1 ст. 186 ЦПК України повинен відмовити у відкритті провадження у справі, оскільки така заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства².

Дослідженню питань правового регулювання доступу фізичних та юридичних осіб до правосуддя у цивільному процесі свої праці присвятили такі вчені та практики, як С. Васильєв, О. Данелія, М. Заріцький, В. Комаров, М. Шакар'ян, М. Штефан та ін. Проте сьогодні досі не врегульованою залишається колізійність положень ст. 56 ЦПК України з точки зору наявності у ній як суб'єктів на звернення до суду із відповідною заявою юридичних осіб.

Метою дослідження є аналіз положень чинного законодавства на предмет правової регламентації права фізичних та юридичних осіб на звернення до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб у цивільному процесі задля формування відповідних пропозицій.

В юридичній літературі висловлювалися думки щодо можливості звернення до суду вказаних суб'єктів не тільки тоді, коли таке їх право передбачено законом, а й тоді, коли є друга передумова – наявність прохання особи (громадянина), на захист прав якого відкривається про-

¹ Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.

² Там само.

вадження у справі. У ЦПК України така передумова відсутня. З цього питання висловила свою думку М. Шакарян. Вона зазначала, що виникає питання щодо правомірності введення такої передумови. Така новела призведе до фактичного усунення інституту захисту певними суб'єктами прав та інтересів інших осіб, оскільки відкриття провадження у справі поставлено в залежність від волі заінтересованої особи, тобто вказані уповноважені особи перетворюються у своєрідних представників³.

Погоджуючись із думкою М. Шакарян, слід зазначити, що при наявності такої передумови права на звернення фізичних та юридичних осіб, які захищають права інших осіб, взагалі нівелюється інститут захисту прав, свобод та інтересів інших осіб як інститут публічного спрямування.

Чинним процесуальним законодавством право фізичних і юридичних осіб на звернення до суду із заявами про захист прав та інтересів інших осіб порівняно з іншими суб'єктами ст. 56 ЦПК України вирішено неоднозначно. Так, у ч. 2 цієї статті зазначено, що Уповноважений Верховної Ради України з прав людини повинен обґрунтувати суду неможливість особи самостійно здійснювати захист своїх інтересів, а ч. 1 говорить, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування повинні надати суду документи, які підтверджують наявність передбачених законом підстав для звернення до суду в інтересах інших осіб. При представництві інтересів держави в суді прокурор також обґрунтовує, у чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду прокурора, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. Щодо права фізичних і юридичних осіб на звернення до суду на захист прав та інтересів інших осіб, то ст. 56 ЦПК України такої умови не містить.

Зі систематичного способу тлумачення вказаної статті ЦПК України можна зробити висновок, що законодавець надав можливість фізичним і юридичним особам захищати інтереси будь-якої особи незалежно від можливості самостійно захищати свої інтереси, що не відповідає меті участі у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, які самостійно цього зробити не можуть.

Різний підхід законодавця до правового положення суб'єктів ст. 56 ЦПК України призводить до різного тлумачення і застосування вказаної статті. Різний підхід законодавця і при визначенні випадків, коли фізичні чи юридичні особи можуть звертатися до суду із заявами про захист прав інших осіб у порядку ст. 56 ЦПК України, а також щодо порядку розгляду таких заяв – позовного чи окремого провадження⁴.

³ *Гражданское процессуальное право: учебник* (Шакарян М ред, ТК Велби, Проспект 2005) 590.

⁴ Цивільний процесуальний кодекс України (н 1).

Конкретні випадки права фізичних осіб на звернення до суду про захист прав чи інтересів інших осіб (ст. 56 ЦПК України) повинні бути передбачені в іншому законодавстві. Нині законодавство України, яке регулює матеріально-правові відносини, як правило, не передбачає права фізичних осіб, що є в принципі правильним. Лише ст. 258 Сімейного кодексу України передбачає право баби і діда на звернення до суду без спеціальних на те повноважень за захистом прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх і повнолітніх непрацевдатних онуків, а ст. 262 – право сестри, брата, мачухи, вітчима на захист у суді прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх і повнолітніх непрацевдатних братів, сестер, пасинка, падчерки⁵.

ЦПК України також передбачає можливість звернення фізичної особи із заявою про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку і розгляду її в порядку окремого провадження. Так, за умов, визначених Законом України “Про психіатричну допомогу”, зазначено в ст. 339 ЦПК України, лікар-психіатр має право подати заяву до суду про проведення психіатричного огляду особи у примусовому порядку та про надання особі амбулаторної психіатричної допомоги та її продовження в примусовому порядку. Але чи можна вважати, що в цьому випадку одночасно діє і правило, зазначене у ст. 56 ЦПК України? Думається, що ні, оскільки норми ЦПК України не дублюють одна одну, а встановлюють самостійні правила, які діють у різних видах провадження. До того ж суб’єкти ст. 56 ЦПК України звертаються до суду в порядку позовного провадження за захистом прав, свобод чи інтересів інших осіб, коли інша особа їх порушує, не визнає або оспорує, тобто тоді, коли є спір про право, який є визначальним при характеристиці правосуддя у цивільних справах. Віднесення справ, у яких відсутній спір про право (справи окремого провадження) до судової юрисдикції, як зазначалося у літературі, є проблематичним, оскільки це не відповідає предметній характеристиці судової влади. Встановлення фактів, що мають юридичне значення, як юридична діяльність за своєю спрямованістю є управлінською, а не правосудною, тому діяльність суду в окремому провадженні більшою мірою тяжіє до діяльності адміністративних органів, а розгляд справ окремого провадження судом пов’язаний із здійсненням “судового управління” у випадках, коли законодавець покладає на суд непритаманну йому функцію установалення тих чи інших обставин без розв’язання спору про право⁶.

Наведене є аргументом того, що із заявою до суду щодо надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку можуть звернутися

⁵ Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.

⁶ В Комаров (ред), *Окреме провадження* (Право 2011) 311.

в порядку окремого провадження лише суб'єкти, передбачені ст. 339 ЦПК України (лікар-психіатр та представник психіатричного закладу). А родичі, знайомі, співробітники, законні представники, органи опіки та піклування та інші заінтересовані особи не наділені правом на звернення до суду з вимогою про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку. Таким правом не наділені фізичні і юридичні особи як суб'єкти ст. 56 ЦПК України⁷.

Деякі автори вважають, що до суб'єктів ст. 56 ЦПК України – фізичних осіб, які мають право на звернення до суду з метою захисту прав та інтересів інших осіб, наприклад, у справах за позовами про визнання батьківства та заявах про встановлення факту батьківства в порядку окремого провадження відносяться мати дитини, опікун, піклувальник дитини, особа, яка утримує та виховує дитину. Частиною 2 ст. 132 Сімейного кодексу України⁸ передбачено, що заяву про встановлення факту материнства може бути подано батьком, опікуном, піклувальником дитини, особою, яка утримує та виховує дитину⁹. Інші вважають, що вказані суб'єкти звертаються до суду в таких випадках як законні представники¹⁰.

На нашу думку, вказані суб'єкти хоча і захищають права та інтереси інших осіб, але вони не можуть звертатися до суду в порядку ст. 56 ЦПК України, оскільки ці суб'єкти, будучи приватними особами, наділені нормативним чи іншим актом правом представляти інтереси приватних осіб, тобто вони можуть бути тільки законними представниками і захищати права та інтереси інших осіб у порядку позовного провадження.

Згідно зі ст. 56 ЦПК України юридичні особи також можуть звертатися до суду із заявою про захист прав, свобод та інтересів інших осіб та брати участь у цих справах у випадках, встановлених законом. Правовою підставою такого звернення є ст. 36 Конституції України, відповідно до якої громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів¹¹. Відповідно до ст. 21 Закону України "Про громадські об'єднання"¹² громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право бути учасником цивільно-правових відносин, набувати майнові і немайнові права відповідно до законодавства, представляти і захищати свої законні інтереси та законні інтереси своїх членів (учасників) у дер-

⁷ Комаров (н 6).

⁸ Сімейний кодекс України (н 5).

⁹ *Цивільний процес України: Академічний курс: підручник* (Фурса С ред, Видавець Фурса С Я 2009) 848.

¹⁰ Там само.

¹¹ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

¹² Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. ст.1.

жавних та громадських органах. При цьому слід зазначити, що ст. 56 ЦПК України має на увазі ті юридичні особи, які не є органами державної влади чи органами місцевого самоврядування. Ці випадки повинні бути зазначені у нормах матеріального права.

Так, згідно з ч. 1 п. 10 ст. 25 Закону України “Про захист прав споживачів”¹³ об’єднання споживачів мають право відповідно до законодавства захищати у суді права споживачів, які не є членами громадських організацій споживачів (об’єднань споживачів). Об’єднання споживачів є громадською організацією, що проводить свою діяльність відповідно до Закону України “Про громадські об’єднання”, у ч. 8 ст. 9 якого зазначено, що громадське об’єднання, яке має намір здійснювати діяльність із статусом юридичної особи, підлягає державній реєстрації в порядку, визначеному Законом України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань”¹⁴. Таким чином, об’єднання споживачів як суб’єкт ст. 56 ЦПК України може захищати у суді права споживачів при умові набуття ним статусу юридичної особи.

Законом України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності”¹⁵ передбачено право профспілок, їх об’єднань представляти інтереси своїх членів при реалізації ними конституційного права на звернення за захистом своїх прав до судових органів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також міжнародних судових установ (ст. 19).

Законом України “Про охорону навколишнього природного середовища”¹⁶ передбачено право громадських природоохоронних об’єднань подавати до суду позови про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, в тому числі здоров’ю громадян і майну громадських організацій (п. “ж” ч. 1 ст. 21). Громадські природоохоронні об’єднання повинні мати статус юридичної особи і здійснювати свою діяльність відповідно до Закону України “Про громадські об’єднання”.

Водний Кодекс України також передбачає право об’єднань громадян звертатися до суду. У пункті 7 ст. 11 цього Кодексу зазначено, що об’єднання громадян у встановленому порядку мають право подавати до суду

¹³ Про захист прав споживачів: Закон України від 23 липня 1991 р. № 1023-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 30. Ст. 379.

¹⁴ Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 31. Ст. 263.

¹⁵ Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 р. № 1045-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 45. Ст. 397.

¹⁶ Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

позови про відшкодування збитків, заподіяних державі і громадянам внаслідок забруднення, засмічення та вичерпання вод¹⁷.

У зв'язку з цим слід відзначити, що хоча Законом України “Про охорону навколишнього природного середовища” передбачено право на звернення до суду громадських природоохоронних об'єднань, але в ст. 96 Лісового кодексу України¹⁸, яка визначає права громадських природоохоронних організацій у сфері лісових відносин, таке право відсутнє. Відсутнє воно і в Кодексі України “Про надра”. У статті 12 цього Кодексу зазначено:

Громадяни та їх об'єднання мають право на участь у розробленні та здійсненні заходів з питань раціонального використання та охорони надр, які здійснюють органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування¹⁹.

В юридичній літературі висловлювалися думки щодо процесуального становища юридичних осіб, які захищають права інших осіб. Так, С. Васильєв вважає, що згідно із законодавством право об'єднання громадян представляти і захищати інтереси своїх членів (учасників) у суді відноситься до різновиду представництва у цивільному процесі – громадському представництву. До цього ж виду представництва автор відносить і право громадських об'єднань у галузі охорони навколишнього природного середовища захищати в суді права громадян (п. “ж” ч. 1 ст. 21 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”), а також представництво у суді інтересів працівників підприємств, установ, організацій профспілками та їх об'єднаннями²⁰.

На нашу думку, у названих випадках має місце не представництво сторін і третіх осіб у суді, а участь у цивільному процесі громадських організацій у порядку ст. 56 ЦПК України. Цивільний процесуальний представник є уповноваженим особи, яка бере участь у справі, залежить від її волі і не може діяти проти її інтересів. Діяльність профспілок та інших громадських організацій, які діють у порядку ст. 56 ЦПК України, має іншу спрямованість. Вони виступають від свого імені, від їх імені діють уповноважені, які в цивільному процесі є уповноваженими профспілок тощо, але не сторони чи третьої особи. Цивільне законодавство також не відносить до представників осіб, які діють від власного імені. Так, у ч. 2 ст. 237 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) зазна-

¹⁷ Водний кодекс України: Закон України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

¹⁸ Лісовий кодекс України: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3852-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994 р., № 17, Ст. 99.

¹⁹ Кодекс України про надра: Закон України від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.

²⁰ С. Васильєв, *Цивільний процес: навчальний посібник* (Одіссей 2007) 480.

чено, що ‘не є представником особа, яка хоч і діє в чужих інтересах, але від власного імені, а також особа, уповноважена на ведення переговорів щодо можливих у майбутньому правочинів’²¹. Утім, суди не завжди враховують спрямованість діяльності громадських організацій (далі – ГО).

Пропонуємо проаналізувати правову позицію, викладену у постанові Великої Палати Верховного Суду (далі – ВП ВС) від 13 березня 2019 р. у справі № 199/1478/17. Так, ГО, яка не має статусу юридичної особи, звернулася до суду в інтересах її члена зі скаргою на бездіяльність Державної казначейської служби України щодо виконання судового рішення. Однак ВП ВС залишила скаргу без розгляду з огляду на те, що особа, яка її подала, не має цивільної процесуальної дієздатності.

Від імені ГО скаргу підписала фізична особа як представник цієї організації. На підтвердження правового статусу та повноважень щодо представництва інтересів позивача ГО надала суду: копію витягу з протоколу установчих зборів засновників цієї ГО, згідно з яким три фізичні особи вирішили створити ГО без статусу юридичної особи; копію наказу органу юстиції про прийняття повідомлення про утворення ГО; копію витягу з протоколу засідання Ради керівництва ГО стосовно вирішення питання про прийняття позивача до лав членів ГО; копію документа з назвою “довіреність”, згідно з яким керівник ГО уповноважила позивача як члена цієї організації на представництво.

ВП ВС констатувала, що правоздатність неурядових організацій, які не мають статусу юридичної особи, може мати визначені національним законом особливості, обмеження порівняно з неурядовими організаціями, які мають статус юридичної особи.

Права ГО на звернення до суду в інтересах своїх членів чи інших осіб Закон України “Про громадські об’єднання” не деталізує. Отже, такі права реалізуються відповідно до приписів інших законів.

ВП ВС зауважила, що у разі відсутності спеціальних приписів щодо вирішення певних питань, які виникають при розгляді скарг на рішення, дії або бездіяльність під час виконання судового рішення, для розгляду таких скарг мають застосовуватися приписи ЦПК України, якими врегульовані аналогічні питання, зокрема, щодо учасників цивільного процесу, їхніх прав і обов’язків (статті 42–47, 55–64), судових викликів і повідомлень (статті 128–131), заходів процесуального примусу (глава 9 розділу III), відкриття провадження у справі (глава 2 розділу III), розгляду справи по суті (глава 6 розділу III), апеляційного та касаційного оскарження судових рішень (глави 1, 2 розділу V).

Проаналізувавши приписи Конституції України, Закону України “Про виконавче провадження” та ЦПК України, ВП ВС встановила,

²¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

що з метою забезпечення інтересів правосуддя та виконання завдання цивільного судочинства ЦПК України не передбачає права громадської організації без статусу юридичної особи бути представником у суді, оскільки таке право належить лише адвокатові, законному представникові, а у спорах, що виникають із трудових відносин, та у малозначних спорах – фізичній особі, яка досягла вісімнадцяти років і має цивільну процесуальну дієздатність.

Окрім того, ВП ВС зазначила, що копія наданого ГО документа з назвою “довіреність” не є копією довіреності ні від фізичної, ні від юридичної особи та не відповідає вимогам ЦК України і ЦПК України.

Уповноваження позивача “представляти інтереси даної громадської організації та членів громадської організації, в тому числі своїх законних інтересів як члена громадської організації” не відповідає закону, оскільки особа не може за довіреністю від іншого суб’єкта представляти у суді свої ж інтереси. Зазначене суперечить суті інституту представництва. Тому позивач, маючи виданий ГО на його ім’я зазначений документ, не змінює свій процесуальний статус. У разі його особистої участі у судових засіданнях чи поданні до суду процесуальних документів за своїм підписом у суду немає підстав вважати, що від імені позивача діє інший суб’єкт²².

Важливо враховувати практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), яка є частиною українського національного законодавства. Відповідно до неї звернутися до ЄСПЛ може лише та особа, яка доведе, що прямо постраждала від порушення прав, захищених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція)²³. Таким чином, суд не визнає *actio popularis* (із лат. – “суспільна дія”).

Проте в деяких випадках він робить винятки із загального правила. Так сталося у справі *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania*. ЄСПЛ дозволив ГО звернутися від імені чоловіка ромського походження з психічною інвалідністю та ВІЛ. Цей чоловік все життя прожив у закладі соціального захисту і помер у лікарні. Суд зазначив, що для захисту найбільш вразливих груп, зокрема осіб, що перебувають у психіатричних закладах чи закладах соціального захисту, без сім’ї та інших представників, необхідно дозволити представництво їхніх інтересів ГО²⁴. Схожу гнучкість щодо того, хто саме може звернутися до

²² Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 березня 2019 р. у справі №199/1478/17 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/80854779>> (дата звернення: 27.05.2021).

²³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text> (дата звернення: 27.05.2021).

²⁴ Centre for legal resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania. App. 47848/08. 17.07.2014 <<http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-145577>> (accessed: 27.05.2021).

нього, ЄСПЛ проявив у справах *D.H. and Others v. the Czech Republic*²⁵, *Oršuš and Others v. Croatia*²⁶, *Aksu v. Turkey*²⁷.

ЄСПЛ у своїй практиці зазначає, що це повноваження держав – членів Союзу надавати право громадським організаціям чи певним особам оскаржувати рішення державних органів в інтересах інших осіб. Якщо національне законодавство дозволяє таке звернення, то Суд ЄС так само не буде відмовляти у розгляді справи.

Заслуговує на увагу також оцінка судом вимог позивача у рішенні у справі “Л’Ераблієр А.С.Б.Л. проти Бельгії” (*L’Erabliere A.S.B.L. v. Belgium*)²⁸, в якій екологічна організація оскаржувала відмову держави у перегляді дозволу на розширення сміттевого полігону. ЄСПЛ дійшов висновку щодо можливості ГО здійснювати захист суспільних інтересів у судовому порядку відповідно до ст. 6 Конвенції, у випадку, якщо мета такого захисту обмежується просторовими та часовими межами, з огляду на обставини справи й особливої природи оспорюваного заходу, з урахуванням статусу організації-заявника та його членів; відповідно, питання, порушене організацією-заявником, має достатній зв’язок із правом, на підставі якого він може стверджувати, що володіє ним як юридична особа, для того щоб ст. 6 Конвенції була прийнятною.

У справі “Національна група інформації та протидії заводу ‘Мелокс’ – Група ‘Ні заводу “Мелокста” змішаному оксидному паливу’ проти Франції” (*Collectif national d’information et d’opposition a l’usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox v. France*)²⁹, де уряд Франції, перш за все, посилався на відсутність порушеного права позивача, ЄСПЛ також дійшов висновку що, якщо предметом розгляду був значною мірою захист спільних інтересів, “спір”, порушений асоціацією-заявником мав на додаток достатній зв’язок із “правом”, яке належить їй як юридичній особі на підставі § 1 ст. 6 Конвенції.

Оцінюючи ці рішення ЄСПЛ, Вищий господарський суд України зазначив, що сам собою результат вирішення справи ЄСПЛ, окремі його висновки в конкретній справі, вирвані з контексту та відірвані від обставин справи, не повинні бути формальним приводом для аналогічного результату вирішення спору. Рішення ЄСПЛ – це вказівка на кри-

²⁵ D. H. and Others v. the Czech Republic. App. 57325/00. 07.02.2006 <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72317>> (accessed: 27.05.2021).

²⁶ Orsus and others v. Croatia. App. 15766/03. 16.03.2010 <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97689>> (accessed: 27.05.2021).

²⁷ Aksu v. Turkey. Apps. 4149/04, 41029/04, 15/03/2012 <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109577>> (accessed: 27.05.2021).

²⁸ L’Erabliere A.S.B.L. v. Belgium. App. 49230/07. 24.02.2009 <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91491>> (accessed: 27.05.2021).

²⁹ Collectif national d’information et d’opposition a l’usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox v. France. App. 75218/01, 28.03.2006 <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81006>> (accessed: 27.05.2021).

терії та обставини, які мають оцінюватися судом і визначення способу їх оцінки³⁰.

Висновки. Як вбачається із наведеного вище аналізу матеріального законодавства і юридичної літератури юридичними особами, які звертаються до суду за захистом прав інших осіб у порядку ст. 56 ЦПК України, є громадські об'єднання із статусом юридичної особи. Але не всі громадські об'єднання наділені правом на звернення до суду за захистом прав інших осіб. У цьому вбачається певна закономірність: поступове виключення законодавцем фізичних та юридичних осіб із суб'єктів ст. 56 ЦПК України. Про таку тенденцію свідчить, зокрема, еволюція законодавства, яке регулює статус громадських об'єднань. Так, у ст. 20 Закону України "Про об'єднання громадян", який був базовим для всіх громадських об'єднань, що створюються у різних сферах життєдіяльності, передбачено їх право представляти і захищати свої законні інтереси та законні інтереси своїх членів (учасників) у державних органах, зокрема, як зазначав М. Штефан, у цивільному судочинстві³¹. Але в чинному Законі України "Про громадські об'єднання", право громадського об'єднання представляти і захищати інтереси своїх членів (учасників) у суді відсутнє. Тобто повноваження щодо можливості звертатися до суду за захистом інтересів інших осіб виключені.

Із наведеного можна зробити висновок, що в сучасних умовах участь у цивільному процесі фізичних і юридичних осіб у порядку ст. 56 ЦПК України не відповідає меті участі у цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, а тому вони повинні бути виключені із суб'єктів ст. 56 ЦПК України.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Vasyliiev S, *Tsyvilnyi protses* (Odissei 2007) (in Ukrainian).
2. Shtefan M, *Tsyvilne protsesualne pravo Ukrainy: akademichni kurs* (In Yure 2005) (in Ukrainian).

Edited books

3. *Hrazhdanskoe protsesualnoe pravo* (Shakarian M red, TK Velby, Prospekt 2005) (in Russian).
4. Komarov V (red), *Okreme provadzhennia* (Pravo 2011) (in Ukrainian).
5. *Tsyvilnyi protses Ukrainy: Akademichni kurs* (Fursa S red, Vydavets Fursa S Ya 2009) (in Ukrainian).

³⁰ Постанова Вищого господарського суду України від 15 листопада 2018 р. у справі № 911/826/17 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/70354899>> (дата звернення: 27.05.2021).

³¹ М Штефан, *Цивільне процесуальне право України: академічний курс: підручник* (In Юре 2005) 624.

Iryna Tymoshevska

INDIVIDUALS AND LEGAL ENTITIES APPLYING TO THE COURT
WITH APPLICATIONS FOR THE PROTECTION OF THE RIGHTS,
FREEDOMS AND INTERESTS OF OTHER PERSONS
IN CIVIL PROCEDURE

ABSTRACT. The article is devoted to the study of legal approaches to the definition of representation in court, the definition of legal prerequisites for initiating proceedings to protect the rights, freedoms and interests of others.

The purpose of the article is to analyze the provisions of current legislation on the legal regulation of the right of individuals and legal entities to go to court with applications for protection of the rights, freedoms and interests of others in civil proceedings.

The author analyzes the provisions of the current civil procedural legislation from the object and subject points of view. In addition, the article examines in detail the various doctrinal approaches and scientific positions of domestic and foreign scholars on the legal status, grounds for appeal, procedural rights and obligations of individuals and legal entities applying to the court for protection of rights, freedoms and interests. other persons in civil proceedings.

The author pays special attention to the study of domestic jurisprudence, in particular, the legal position of the Grand Chamber of the Supreme Court on the legal capacity of non-governmental organizations that do not have the status of a legal entity, which may have specific features, restrictions compared to non-governmental organizations. status of a legal entity, first of all, the scientist focuses on the procedural legal capacity of public organizations.

Taking into account the purposes of this article, the author also reviews the case law of the European Court of Human Rights, which is part of the Ukrainian national legislation. In particular, the cases of the Center for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania, D.H. and Others v. the Czech Republic, Oršuš and Others v. Croatia, Aksu v. Turkey, on the basis of which the relevant conclusions were made.

On the basis of the conducted research the author made thorough conclusions, in particular, that in modern conditions participation in civil process of physical and legal persons by way of Art. 56 Civil procedure code of Ukraine does not meet the purpose of participation in civil proceedings of bodies and persons who by law have the right to protect the rights, freedoms and interests of others, and therefore they should be excluded from the subjects of Art. 56 Civil procedure code of Ukraine.

KEYWORDS: protection of rights; right to go to court; individuals and legal entities; participation in civil proceedings.